

Arbeidsmarktinformatie beroepsonderwijs 2006/2007
SVO

7 december 2006
Kees Hagens (Rijnland Advies)
Hilde Kraaijvanger (Rijnland Advies)

Inhoudsopgave

	pagina
1. Samenvatting	1
2. Beschrijving van de arbeidsmarkt	3
2.1 Algemeen	3
2.2 Kwantitatieve beschrijving van de arbeidsmarkt	3
2.2.1 Slagersbedrijven	3
2.2.2 Vleesverwerkende industrie	4
2.2.3 Gemaksvoedingsindustrie	6
2.2.4 Poeliers	6
2.2.5 Supermarkten	6
2.3 Kwalitatieve beschrijving van de arbeidsmarkt	7
2.3.1 Uitgevoerd onderzoek	7
2.3.2 Verwachte ontwikkelingen met betrekking tot de bedrijven	7
2.3.3 Ontwikkeling van de vraag en de gevraagde competenties	9
2.3.4 De ontwikkeling van vacatures	10
2.3.5 Bijscholing, doorstroom en uitstroom van medewerkers	11
3. Beschrijving van de onderwijsmarkt	14
3.1 De onderwijsinstellingen	14
3.2 De deelnemers	14
3.2.1 Deelnemers in het schooljaar 2006/2007	14
3.2.2 Vergelijking met deelnemersaantallen in het schooljaar 2003/2004	16
3.2.3 Instroom en uitstroom	16
3.2.4 Prognoses deelnemersaantallen	17
3.2.5 Verwachtingen van deskundigen over de instroom van nieuwe deelnemers	17
4. Beschrijving van de bpv-markt	19
4.1 De leerbedrijven	19
4.2 Het huidige aantal bpv-plaatsen	19
4.3 Beschikbare bpv-plaatsen in het komende schooljaar	19
5. Arbeidsmarktperspectieven voor gediplomeerde schoolverlaters (MBO)	20
5.1 Resultaten onderzoek onder deskundigen uit de branche	20
5.2 Resultaten onderzoek onder opleidingsadviseurs van SVO	21
5.3 Conclusie: de arbeidsmarktperspectieven voor gediplomeerde leerlingen	21
6. Perspectief beroepspraktijkvormingsplaatsen voor deelnemers	24
6.1 Resultaten onderzoek SVO onder actieve leerbedrijven	24
6.2 Resultaten onderzoek onder opleidingsadviseurs van SVO	24
6.3 Conclusie: Het perspectief voor de beschikbaarheid van bpv-plaatsen	25
7. Overige conclusies	27
8. Bronvermelding	28
Bijlage 1. Overige opmerkingen van de deskundigen uit de branche	29

1. Samenvatting

Ontwikkeling van de arbeidsvraag

In de slagerijen en de vleesindustrie zal het aantal banen de komende jaren afnemen. Bij de poeliers en de pluimvee-industrie is de toekomstige werkgelegenheidsontwikkeling niet duidelijk, sommige deskundigen verwachten een afname van werkgelegenheid, andere experts verwachten een stabilisatie van het aantal arbeidsplaatsen. Bij de supermarkten zal de werkgelegenheid toenemen.

Ontwikkeling van gevraagde competenties

Op de werkvloer zullen de volgende competenties belangrijker worden.

In slagerijen:

- specialistische maaltijdbereiding;
- maaltijadvies, klantadvies;
- brede deskundigheid met betrekking tot "food" in het algemeen;
- presentatie;
- verkoop.

In de vleesindustrie:

- productontwikkeling (inspelen op de vraag van de klant, maatwerk leveren voor supermarkten);
- het bereiden van maaltijdcomponenten in de voorverpakking en de toelevering aan horeca, supermarkten en instellingen;
- kennis van procestechnologie in de slachterijen en de vleesverwerking.

Bij de poeliers

- het creëren en bereiden van maaltijden en maaltijdcomponenten in de winkels.

In de pluimvee-industrie:

- deskundigheid met betrekking tot de geautomatiseerde techniek van het productieproces in de slachterijen;
- maaltijdbereiding in de verwerking en toelevering.

In de vleesafdelingen van de supermarkten:

- voorlichting/communicatie (vragen van de consument kunnen beantwoorden);
- verkoop;
- voedselveiligheid.

Baankansen voor gediplomeerde leerlingen

Gediplomeerde leerlingen uit de SVO-opleidingen zullen over het algemeen voldoende arbeidsplaatsen kunnen vinden. In het schema op de volgende pagina zijn de perspectieven op de arbeidsmarkt voor gediplomeerde leerlingen samengevat.

Beschikbaarheid van bpv-plaatsen

Het aantal beschikbare bpv-plaatsen voor deelnemers aan de opleidingen zal over het algemeen voldoende of ruim voldoende zijn. De perspectieven voor de beschikbaarheid van bpv-plaatsen zijn in het betreffende schema op de volgende pagina gespecificeerd.

Perspectief beschikbaarheid arbeidsplaatsen voor gediplomeerde leerlingen per kwalificatie in het schooljaar 2006/2007

crebonr.	kwalificatie	niveau	Perspectief beschikbaarheid arbeidsplaatsen (+ / = / - / x)						
			NL	CWI-district					
				1 Noord	2 Oost	3 Middenwest	4 Noordwest	5 Zuidwest	6 Zuidoost
10766	Assistent medewerker versdetailhandel	1	+/=	+	+	+/=	=	+/=	=
10767	Productie - assistent versindustrie	1	+/=	=	=	+	+	+/=	+/=
10768	Medewerker versdetailhandel	2	+	+	+	+	+	+/=	+/=
10769	Productiemedewerker versindustrie	2	+/=	=	=	+	+	+/=	=
90310	Operator	2	+/=	=	=	+	+	+/=	=
91650	Medewerker slagerij	2	+	+	+	+	+	+/=	+/=
10770	Versspecialist detailhandel	3	=	=	=	+/=	+	=	=
10771	Productievakkracht versindustrie	3	=	-	=	=	+/=	=	=
91630	Vakbekwaam medewerker slagerij	3	=	=	=	+/=	+	=	=
91640	Chef slagerij	3	=	=	=	+/=	+	=	=
91660	Meewerkend voorman	3	=	=	=	+/=	+	=	=
10772	Manager versdetailhandel	4	=	=/-	=	=	=	=/-	=/-
10773	Leidinggevende versindustrie	4	=	-	=	=	=	=	=
92940	Ondernemer slagerij	4	=	=/-	=	=	=	=/-	=/-
92960	Productieleider vlees- en gemakvoeding	4	=	-	=	=	=	=	=

Bron: SVO 2006

Perspectief beschikbaarheid bpv-plaatsen per kwalificatie in het schooljaar 2006/2007

crebonr.	kwalificatie	niveau	Perspectief beschikbaarheid bpv-plaatsen (+ / = / - / x)						
			NL	CWI-district					
				1 Noord	2 Oost	3 Middenwest	4 Noordwest	5 Zuidwest	6 Zuidoost
10766	Assistent medewerker versdetailhandel	1	=	+	=	=	=	+/=	=
10767	Productie - assistent versindustrie	1	=	=/-	=	+	+	=	=
10768	Medewerker versdetailhandel	2	+	+	+	+	+	+/=	+/=
10769	Productiemedewerker versindustrie	2	=	=	=	+	+	+/=	=
90310	Operator	2	=	=	=	+	+	+/=	=
91650	Medewerker slagerij	2	+	+	+	+	+	+/=	+/=
10770	Versspecialist detailhandel	3	=	=/-	=	=	+	=	=
10771	Productievakkracht versindustrie	3	=	=/-	=	=	=	=	=
91630	Vakbekwaam medewerker slagerij	3	=	=/-	=	=	+	=	=
91640	Chef slagerij	3	=	=/-	=	=	+	=	=
91660	Meewerkend voorman	3	=	=/-	=	=	+	=	=
10772	Manager versdetailhandel	4	=	=/-	=	=	=	=	=
10773	Leidinggevende versindustrie	4	=	-	=	=	=	=	=
92940	Ondernemer slagerij	4	=	=/-	=	=	=	=	=
92960	Productieleider vlees- en gemakvoeding	4	=	-	=	=	=	2 =	=

Bron: SVO 2006

2. Beschrijving van de arbeidsmarkt

2.1 Algemeen

In paragraaf 2.2 wordt cijfermateriaal gepresenteerd over de arbeidsmarkt bij de slagersbedrijven, in de vleesverwerkende industrie, bij poeliers en de pluimveeverwerkende industrie en in de supermarkten.

Een kwalitatieve beschrijving van de arbeidsmarkt is opgenomen in paragraaf 2.3. De informatie is gebaseerd op interviews met experts van 15 branchegelieerde organisaties of bedrijven.

2.2 Kwantitatieve beschrijving van de arbeidsmarkt

2.2.1 Slagersbedrijven

Nederland telt ruim 2.400 zelfstandige autochtone slagerijondernemingen met een bedrijfsomvang tot 20 werkzame personen. In totaal bieden deze bedrijven werk aan 16.140 personen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de verdeling van deze werkzame personen naar geslacht, leeftijd en vooropleiding. Bijna tweederde van de werkzame personen zijn vrouwen. Bijna driekwart is jonger dan 45 jaar. De meest voorkomende opleidingsniveaus onder de medewerkers zijn vmbo/mavo-niveau en mbo-niveau. Ruim 4.100 personen hebben een mbo/svo-opleiding.

Aantal werkzame personen bij zelfstandige slagersbedrijven in 2003

	Aantal werkzame personen	Percentage
Totaal	16.140	100%
Geslacht		
- Vrouwen	10.190	63%
- Mannen	5.950	37%
Jonger dan 45 jaar	11.630	72%
Hoogst genoten vooropleiding		
- LBO, MAVO, MULO, VMBO	8.260	51%
- MBO, SVO-opleidingen	4.140	26%
- HAVO	1.220	8%
- andere opleidingen	1.400	9%
- onbekend	1.120	7%

Bron: bewerking Rijnland Advies op EIM 2004

Het aantal voltijdbanen in slagerijen is gedaald van 9.588 fte in 2002 naar 8.055 fte in 2005.

Islamitische slagerijen

In 2001 schatte Rijnland Advies het aantal islamitische slagerijen in Nederland op minimaal 276. De ontwikkeling van het aantal islamitische slagerijen vanaf dat moment is onduidelijk. Uit een onderzoek in Amsterdam blijkt, dat het aantal islamitische slagers in Amsterdam in de periode 1975 – 1995 sterk is gegroeid (van 4 naar 88). In de periode 1995 – 2005 is het aantal islamitische slagers (van 88 naar 67) weer afgenomen.

Ontwikkeling aantal slagersbedrijven Amsterdam 1975 - 2005

	1975	1995	2005	Procentuele ontwikkeling 1995 - 2005
Overige slagers	539	184	130	-29%
Islamitische slagers	4	88	67	-24%
Islamitische slagers/kruideniers	0	106	109	3%

Bron: Bewerking Rijnland Advies op O+A 2006

Normaal gesproken kan worden aangenomen, dat ook in andere grote steden het aantal islamitische slagerijen aanmerkelijk is toegenomen in de periode 1975 – 1995, en dat de laatste 10 jaar een stabilisatie of lichte afname heeft plaatsgevonden. Een bedreigende ontwikkeling voor de islamitische slager is de opname van halalproducten in het assortiment van de supermarkten.

Volgens de stichting Annifer zijn bij de Islamitische slagerijen gemiddeld 1 à 1,5 fte werknemers werkzaam.

2.2.2 Vleesverwerkende industrie

Het Productschap Vee en Vlees rekent tot de vleesverwerkende industrie:

- Vleessector, ook wel “Vlees en Vleesbewerking”, “Roodvleessector” of “Slachterijen” genoemd, (51% van de werknemers in de vleesindustrie);
- De pluimvee-industrie (20% van de werknemers in de vleesindustrie);
- De vleeswarenindustrie (21% van de werknemers in de vleesindustrie).

Het aantal bedrijven is in de periode 2000 – 2004 gedaald met 20%. Deze daling wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door een afname van het aantal bedrijven in de vleessector.

Aantal bedrijven in de Vleesverwerkende industrie in de periode 2000 - 2004

Subbranche	Aantal bedrijven per ultimo ...			
	2000	2001	2002	2004
Vleessector	948	945	657	674
Pluimvee-industrie	197	194	166	235
Vleeswarenindustrie	124	120	110	111
Totaal	1.269	1.259	933	1.020

Bron: Productschappen Vee, Vlees en Eieren 2005

In totaal heeft de vleesverwerkende industrie ruim 21.000 werknemers. Meer dan driekwart van de werknemers zijn mannen. De man/vrouw-verhouding is stabiel over de periode 2000 – 2004.

Werknemers in de vleesverwerkende industrie naar geslacht

Subbranche	Jaar	Man	%	Vrouw	%	Onbekend	%	Totaal
Vleessector	2000	10.881	84%	2.072	16%	36	0,28%	12.989
	2004	9.806	83%	1.994	17%	15	0,13%	11.814
Pluimvee-industrie	2000	4.386	68%	2.061	32%	15	0,23%	6.461
	2004	3.158	69%	1.387	30%	10	0,23%	4.555
Vleeswarenindustrie	2000	3.748	76%	1.184	24%	8	0,16%	4.940
	2004	3.584	75%	1.184	25%	2	0,05%	4.770
Totaal	2000	19.015	78%	5.316	22%	59	0,24%	24.390
	2004	16.548	78%	4.564	22%	27	0,13%	21.139

Bron: Productschappen Vee, Vlees en Eieren 2005

Het werknemersbestand in de vleesverwerkende industrie wordt langzaam ouder. Over 2000 – 2004 zijn de oudere leeftijdsgroepen (40 jaar en ouder) met 1% à 2% in omvang toegenomen en zijn de jongere leeftijdsgroepen (tot en met 39 jaar) met 1% à 2% afgenomen. Het werknemersbestand in de Vleeswarenindustrie is iets ouder dan in de Vleessector en de Vleeswarenindustrie. In de Vleeswarenindustrie is 79% van de werknemers 40 jaar of ouder. In de andere subbranches is dat 47% (Vleessector) en 43% (Pluimvee-industrie).

Werknemers in de vleesverwerkende industrie naar leeftijd

Sector	Jaar	Leeftijd					Totaal
		<30	30-39	40-49	50-59	>59	
Vleessector	2000	17%	32%	29%	17%	5%	100%
	2004	21%	31%	28%	17%	2%	100%
Pluimvee-industrie	2000	21%	33%	26%	15%	4%	100%
	2004	27%	30%	27%	14%	2%	100%
Vleeswarenindustrie	2000	10%	8%	28%	31%	22%	100%
	2004	16%	5%	28%	30%	21%	100%
Totaal	2000	29%	28%	24%	17%	2%	100%
	2004	26%	27%	25%	19%	3%	100%

Bron: Productschappen Vee, Vlees en Eieren 2005

Het opleidingsniveau in de vleessector is traditioneel laag. De meerderheid van de werknemers heeft een opleiding op vmbo/mavo-niveau of lager. In de periode 2001-2003 is het percentage ongeschoolden in de Vleessector toegenomen met 11%. In de Vleeswarenindustrie steeg het percentage ongeschoolde werknemers met 4% over de periode 2001 – 2002.

Opleidingsniveau van werknemers in de Vleessector en de Vleeswarenindustrie

Branche	Jaar	Opleidingsniveau			
		Ongeschoold	LBO, V(M)BO, MAVO	HAVO, VWO, MBO	HBO en Univ.
Vleessector	2001	18%	65%	15%	3%
	2003	29%	52%	13%	6%
Vleeswaren-industrie	2001	19%	55%	19%	7%
	2002	23%	55%	15%	7%

Bron: Productschappen Vee, Vlees en Eieren 2005

2.2.3 Gemaksvoedingsindustrie

In de gemaksvoedingsindustrie werkten eind 2001 3.859 werknemers, in 87 bedrijven. De bedrijven in deze subbranche zijn over het algemeen grote industriële bedrijven.

2.2.4 Poeliers

In 2003 waren er in deze branche 242 ondernemingen. Het aantal winkels bedroeg 294 en het aantal ambulante handelaren 200. Bij deze bedrijven waren 993 personen werkzaam. Volgens het CBS bestaat het werknemersbestand van deze branche voor 63% uit vrouwen en voor 37% uit mannen.

Aantal werkzame personen bij poeliersbedrijven in 2003

	Aantal werkzame personen
Werknemers	566
Ondernemers en meewerkende gezinsleden	427
Totaal werkzame personen	993

Bron: HBD 2004

2.2.5 Supermarkten

Over het aantal werknemers in vleesafdelingen van supermarkten is geen informatie beschikbaar. De totale werkgelegenheid in supermarkten bedroeg 238.779 personen in 2003.

Aantal werkzame personen bij supermarkten in 2003

	Aantal werkzame personen
Werknemers	231.762
Ondernemers en meewerkende gezinsleden	7.017
Totaal werkzame personen	238.779

Bron: HBD 2004

Het aantal voltijdbanen in supermarkten is de afgelopen vijf jaar gedaald, van 100.667 in 2002 naar 94.529 in 2005.

2.3 Kwalitatieve beschrijving van de arbeidsmarkt (resultaten expertinterviews)

2.3.1 Uitgevoerd onderzoek

Om inzicht te krijgen in de toekomstige ontwikkelingen op de arbeidsmarkt zijn in 2005 interviews uitgevoerd met deskundigen op het gebied van de slagerij, de vleesverwerkende industrie, de poeliers en de pluimvee-industrie en de vleesafdelingen van supermarkten. In totaal zijn 15 experts geïnterviewd. Een overzicht van de geïnterviewde organisaties is opgenomen in hoofdstuk 8.

De resultaten van deze interviews zijn verwerkt in deze paragraaf en in de paragrafen 3.2.5 en 5.1.

2.3.2 Verwachte ontwikkelingen met betrekking tot de bedrijven

Slagers

De geraadpleegde deskundigen verwachten over het algemeen, dat het aantal slagersbedrijven zal afnemen. De overblijvende bedrijven zullen meer werknemers hebben. De kleinste bedrijven zullen verdwijnen.

De afname van het aantal kleine bedrijven wordt veroorzaakt door verschillende factoren. Een deel van de slagersbedrijven ontplooit onvoldoende ondernemerschap, men verliest de aansluiting met de veranderde vraag van de consument. Daarnaast staan de omzetten onder druk, onder andere als gevolg van de prijzenslag die zich afspeelt op deze markt, in concurrentie met de supermarkten. Die prijzenslag wordt weer mede veroorzaakt door de internationalisering van de productie. Supermarkten bieden goedkopere en voorverpakte producten uit het buitenland aan. De supermarkt biedt de consument naast lagere prijzen nog een voordeel: "one stop shopping". Ook constateert men een dalende vleesconsumptie bij de consument, mede als gevolg van de crises rond bse, varkenspest en vogelgriep. Tot slot neemt de consumptie van maaltijden thuis af (de consument eet vaker "buiten de deur").

Verder verwacht men in de bedrijven de volgende ontwikkelingen.

- Bedrijven zullen meer dan tot nu toe in commerciële verbanden gaan samenwerken. Een voorbeeld hiervan zijn de Keursslagers.
- De activiteiten van de slagers verschuiven meer richting versondernemer: versbereiding, maaltijdbereiding, visbereiding, kant en klaarmaaltijden, catering voor barbecues et cetera. De niet-vlees markt wordt belangrijker voor de slagerijen.
- De slagerij zal aangewezen zijn op het leveren van toegevoegde waarde. Daar moet de slager zijn geld aan verdienen en daarmee kan hij zich onderscheiden van de supermarkt. De toegevoegde waarde van de slager ten opzichte van de supermarkt bestaat uit: het aanbieden van mooie producten, deskundige bereiding, een wervende benadering van de klant en de uitstraling van de ondernemer. Supermarkten slagen hier niet in, en het is voor hen waarschijnlijk ook niet rendabel. De slager moet zijn klanten kennen en goed inspelen op de wensen van de klant.
- Een onderscheidende presentatie van de producten wordt belangrijker.
- De overblijvende bedrijven gaan naar een hoger niveau en worden specialistischer. Werkzaamheden zoals uitbenen, worst maken en slachten worden minder belangrijk en zijn voor het grootste deel al overgenomen door de vleesindustrie.

Vleesindustrie

Het aantal bedrijven zal volgens de geraadpleegde deskundigen afnemen. Sommige deskundigen (Covebo) verwachten een forse afname van het aantal bedrijven, waarbij de grote bedrijven en de specialistische kleine bedrijven zullen overblijven, terwijl het aantal middelgrote bedrijven zal afnemen.

Oorzaken van de afname van het aantal bedrijven en het aantal werknemers hebben voor een deel te maken met de internationale concurrentiepositie van de Nederlandse vleesindustrie. Een relatief hoge kostprijs, hogere lonen en meer eisen aan arbeidsomstandigheden en hygiëne worden genoemd als oorzaak. Dit resulteert in fusies, saneringen en een verplaatsing van activiteiten naar lage lonen landen. Volgens verschillende deskundigen speelt ook de automatisering van de productie een rol. Daarnaast noemt men de afname van de vraag naar vleesproducten en een kritischer wordende consument (prijs) als oorzaak.

Een deel van de deskundigen verwacht ook een verschuiving van de activiteiten van de bedrijven.

- De bedrijven zullen meer aan productontwikkeling gaan doen, gericht op de consumentenmarkt, hierbij kan men denken aan maaltijdbereiding en gemaksvvoeding. Het slachtbedrijf groeit naar een totaalproductiebedrijf.
- Ook verwachten sommige deskundigen, dat de Nederlandse bedrijven een meer specialistisch product gaan maken.

Gemaksvvoedingsindustrie

Het aantal bedrijven zal volgens de geraadpleegde deskundigen gelijk blijven. Er zal wel specialisatie plaatsvinden. Nu maken veel bedrijven verschillende soorten producten. Bedrijven zullen zich meer op bepaalde segmenten in de markt gaan richten. Eén bedrijf maakt nu bijvoorbeeld vleesproducten, ragoutproducten, salades, en flensproducten (loempia's, tortilla's en dergelijke). Dergelijke bedrijven zullen zich in de toekomst gaan toeleggen op een of twee segmenten in plaats van op een groter aantal uiteenlopende segmenten.

Poeliers en pluimvee-industrie

De verwachtingen van de deskundigen over de ontwikkeling van de bedrijven lopen uiteen.

Verschiedende deskundigen verwachten een afname van het aantal slachterijen en detaillisten (Pingo Poultly en NPBW). Deze deskundigen verwachten ook een afname van de werkgelegenheid.

Sommige deskundigen verwachten dat het aantal bedrijven en medewerkers gelijk zal blijven (Nepluvi). Oorzaken van een mogelijke afname van bedrijven en banen zijn automatisering en import van producten uit het buitenland (Brazilië, Argentinië, Polen). Ook de wens van de consument (weinig tijd voor koken, meer vraag naar kant en klaar maaltijden) speelt een rol.

Alle geraadpleegde deskundigen verwachten een verandering van de activiteiten van de slachterijen, verwerkende industrie en de winkels naar nieuwe producten. Meer maaltijdvoorbereiding, maaltijdbereiding, magnetronmaaltijden, kant en klaar maaltijden en nieuwe producten (het grillen van kipproducten, kipnuggets et cetera).

Supermarkten

In de supermarkten verwacht men een afname van het aantal bedrijven. De oorzaak van de afname van het aantal bedrijven is de prijsconcurrentie. Toch verwacht men een toename van het aantal werknemers, als gevolg van een toename van het aantal parttimers.

In de vleesafdelingen zullen verkoop, voorlichting en gezondheid (voedselveiligheid) meer aandacht gaan krijgen. De gemakvoeding zal een grotere plek krijgen in het assortiment. De oorzaak hiervan is de veranderende wens van de klant. Gemak staat hoog in vaandel en het moet goedkoop.

2.3.3 Ontwikkeling van de vraag en de gevraagde competenties

Slagers

Het aantal banen in slagerijen zal volgens de deskundigen afnemen. Bedrijven verdwijnen. Hoewel de overblijvende bedrijven groter zullen worden, zal de totale werkgelegenheid naar verwachting toch dalen. Dat neemt niet weg, dat vakmensen nodig blijven in de branche.

De gevraagde competenties zullen verder veranderen. Het werk dat vroeger “achter de winkel” gebeurde, is overgenomen door de vleesindustrie. De nadruk komt daardoor minder te liggen op het traditionele allround vakmanschap (uitbenen, snijden, worst maken et cetera). De gemiddelde slagerij heeft nog hooguit één slager in dienst. Het overige personeel werkt in de verkoop. De bedrijven spreken steeds minder over “verkopers” en steeds meer over “klantadviseurs”.

Meer nadruk komt te liggen op:

- specialistische maaltijdbereiding;
- maaltijdadvis, klantadvies;
- brede deskundigheid met betrekking tot “food” in het algemeen;
- presentatie;
- verkoop.

Vleesindustrie

Het aantal bedrijven zal afnemen. De overblijvende bedrijven zullen meer werknemers hebben. Per saldo verwachten verschillende deskundigen een afname van het totale aantal banen in de vleesindustrie. Het specialistische werk blijft in Nederland gebeuren en het eenvoudige werk (slachten, uitbenen) wordt verplaatst naar lage lonen landen. Sommige deskundigen verwachten dat met name voor werknemers met vaste banen de werkgelegenheid zal afnemen, terwijl de inzet van flexibele arbeid toe zal nemen (Actor).

Verschiedende deskundigen verwachten dat aan de techniek voor slachten en verwerken inhoudelijk weinig zal veranderen (CBS, COV, T. Boer en zn.). Dat terrein is uitontwikkeld. Sommige deskundigen melden toch nieuwe technieken voor snijden en uitbenen (Slagerijen Kaldenberg).

Extra competenties zullen nodig zijn op de volgende gebieden.

- Productontwikkeling wordt belangrijker (inspelen op de vraag van de klant, maatwerk leveren voor supermarkten).
- In de voorverpakking en de toelevering aan horeca, supermarkten en instellingen zal het bereiden van maaltijdcomponenten steeds belangrijker worden.
- In het slachten en de vleesverwerking ontwikkelt de productiemedewerker zich meer in de richting van een procesoperator, als gevolg van de toenemende automatisering. Kennis van procestechnologie wordt belangrijker.

Gemakvoedingsindustrie

Het aantal werknemers in de gemakvoedingsindustrie zal min of meer gelijk blijven. De deskundigen verwachten zeker geen groei van het aantal werknemers. Bedrijven gaan meer produceren met dezelfde mensen.

In deze subbranche vindt automatisering plaats in met name het inpakwerk (producten in dozen plaatsen, dozen dichtvouwen en dergelijke). De inpakafdeling heeft vaak ook het hoogste ziekteverzuim. Vandaar dat de automatisering zich vooral daar op richt. De overige onderdelen van het proces zijn vaak al geautomatiseerd. De productie verloopt al hoofdzakelijk via machines. Relatief veel arbeidskrachten werkten in de inpakafdelingen en verdwijnen daar ook steeds meer. Door automatisering stijgt de vraag naar operators snel. Daardoor bestaat nu een tekort aan medewerkers die zowel het proces, het product als de apparatuur kennen. De vraag naar mensen met deze kennis stijgt.

Poeliers en pluimvee-industrie

Verschillende deskundigen verwachten een afname van de werkgelegenheid (Pingo Poultury en NPBW). Sommige deskundigen verwachten dat het aantal bedrijven en medewerkers gelijk zal blijven (Nepluvi).

Op het gebied van de gevraagde competenties van personeel verwachten de deskundigen de volgende ontwikkelingen.

- Voor de slachterijen verwacht men, dat het slachten hetzelfde zal blijven, al zal deskundigheid met betrekking tot de geautomatiseerde techniek van het proces belangrijker worden. Daarnaast zal in de verwerking en toelevering meer nadruk komen te liggen op maaltijdbereiding.
- Ook in de winkels verwacht men een grotere nadruk op het creëren en bereiden van maaltijden en maaltijdcomponenten.

Supermarkten

De geraadpleegde deskundigen verwachten, ondanks de afname van het aantal bedrijven, een toename van het aantal medewerkers in het algemeen. Het aantal medewerkers in vleesafdelingen van de supermarkten zal ongeveer gelijk blijven. Voor ambachtelijke slagers is geen werk meer in de supermarkt.

Voorlichting, verkoop en voedselveiligheid worden steeds belangrijker. De medewerker moet vragen van de consument kunnen beantwoorden, dus de verkooptechnieken en communicatieve vaardigheden nemen in belang toe.

2.3.4 De ontwikkeling van vacatures

Slagerijen

Het aantal vacatures wordt volgens een deel van de deskundigen minder (KNS, Slagerijen Kaldenberg) en volgens anderen blijft het aantal vacatures gelijk (Keurslagers). Maar een gediplomeerde leerling kan volgens de meeste deskundigen nog steeds een baan vinden. De branche kent een hoog verloop. Een groot deel van de medewerkers bestaat uit vrouwen (60% in de slagerijen en 40% in de voorverpakking en toelevering). Die werken parttime en verlaten na een aantal jaren de branche (in verband met zorgtaken, of omdat men iets anders wil). Door dit verloop zullen er altijd baankansen blijven bestaan voor gediplomeerde leerlingen.

Inhoudelijk zullen aan de nieuwe medewerkers minder eisen worden gesteld op het gebied van het allround vakmanschap, en meer op het gebied van presentatie, communicatie, verkoop, specialistisch maaltijadvies en specialistische bereiding van maaltijden of maaltijdcomponenten. Daarnaast bestaat in de branche dringend behoefte aan ondernemersvaardigheden.

Vleesindustrie

Volgens alle deskundigen neemt het aantal vacatures af. Een deel van de deskundigen verwacht dat ook het aantal vacatures voor leerlingen die de opleiding juist hebben afgerond zal afnemen (COV, T. Boer en zn., Slagerijen Kaldenberg). Maar andere deskundigen verwachten dat het aantal vacatures voor gediplomeerde

leerlingen gelijk blijft of zelfs zal toenemen (CBS, Vereniging van Keurslagers), doordat deze goedkoper zijn voor de werkgever dan oudere arbeidskrachten. Bij vacatures bestaat volgens de meeste deskundigen vooral vraag naar flexibel inzetbare mensen (parttimers, oproepkrachten). De meeste deskundigen verwachten, dat bedrijven meer dan voorheen vakgeschoolde mensen zullen zoeken. Vacatures voor ongeschoolde arbeidskrachten worden zeldzaam (dit werk wordt verplaatst naar lage lonen landen).

Andere deskundigen verwachten juist een tegenovergestelde ontwikkeling. Bedrijven zullen volgens hen steeds vaker nieuwe werknemers zelf opleiden, "on the job" (Actor). Dit geldt zeker voor nieuwe werknemers met een flexibel arbeidscontract. Men zal volgens deze deskundigen minder gebruik gaan maken van mensen met een formele vakopleiding. Ook verwachten deze deskundigen dat men meer flexibel personeel uit Midden- en Oost Europa zal aantrekken via uitzendbedrijven en uitleenbedrijven.

Gemaksvoedingsindustrie

Het aantal vacatures blijft gelijk, maar een nadruk komt steeds meer te liggen op operators, met kennis van het proces en het product. Bedrijven selecteren daarbij meer dan enkele jaren geleden op persoonlijke eigenschappen (motivatie, houding).

Poeliers en pluimvee-industrie

De deskundigen verwachten dat het aantal vacatures in deze branche zal dalen of gelijk zal blijven. Echter, het aantal vacatures voor gediplomeerde leerlingen zal stijgen.

Zowel in de industrie als de winkels worden vaardigheden als procestechnologie, kennis van hygiëne, maaltijdbereiding, klantadvies en communicatie steeds belangrijker. Dit vereist beter geschoolde mensen. Er zijn weinig mensen met een vakdiploma beschikbaar. De toenemende vraag naar vakgeschoolde mensen gaat ten koste van de vraag naar ongeschoolde arbeidskrachten.

Supermarkten

De vraag naar parttimers neemt toe in de supermarkten. Doordat de werkgelegenheid in de vleesafdeling ongeveer gelijk blijft, zal het aantal vacatures in de vleesafdelingen normaal gesproken toenemen. Dit betekent ook meer baankansen voor gediplomeerde leerlingen.

2.3.5 Bijscholing, doorstroom en uitstroom van werknemers

Slagerijen

Alle geraadpleegde deskundigen verwachten dat het aantal medewerkers in de slagerijen zal afnemen in de komende jaren. Verdergaande flexibilisering van arbeidscontracten van de huidige werknemers wordt niet verwacht, omdat vakkennis nodig blijft in deze branche. Medewerkers zullen meer gespecialiseerde kennis ontwikkelen.

De doorstroom van lagere naar hogere functies is niet groot en zal weinig veranderen in de komende jaren. De doorstroom van werknemers tussen bedrijven binnen de branche is laag en dit zal naar verwachting niet veranderen. Vergrijzing vormt de komende jaren geen echt probleem. De uitstroom zal wel substantieel zijn onder ondernemers. Daarnaast kennen de slagerijen van nature een hoog verloop. Veel werknemers zijn vrouwen, werken parttime en kiezen na verloop van tijd voor zorgtaken of andere beroepen.

De behoefte aan vakmensen zal, zoals eerder vermeld, blijven bestaan.

Vleesindustrie

Het aantal werknemers zal volgens de deskundigen dalen de komende tijd. De doorstroom van lagere naar hogere functies is laag in de vleesindustrie, en dat zal zo blijven. Doorstroom van werknemers van het ene bedrijf naar het andere is eveneens laag. Deze doorstroom zal mogelijk toenemen als gevolg van reorganisaties. De uitstroom is redelijk hoog. Dit zal zo blijven, door reorganisaties en bedrijfssluitingen in de vleesindustrie.

Vergrijzing speelt bij sommige bedrijven wel een rol en bij andere niet. Een deel van de bedrijven heeft een gemiddeld oud werknemersbestand, met name onder de vakkrachten vlees.

Het bijscholen van werknemers krijgt volgens sommige deskundigen weinig aandacht. Als medewerkers al worden bijgeschoold, zal dat hoofdzakelijk intern (binnen het bedrijf) gebeuren.

Gemaksvoedingsindustrie

De inpakkers (ongeschoold werk) in de gemaksvoeding volgen vaak geen volledige vakopleiding. Ze worden wel geschoold in veiligheid en hygiëne. De vakopleidingen zijn relevant voor het management, operators, deegbereiders en logistiek medewerkers.

Vergrijzing speelt een rol. Werknemers zijn trouw en kunnen ook moeilijk bij andere bedrijven aan de slag. In de gemaksvoeding is betrokkenheid en inzicht belangrijker dan lichamelijke prestaties. Dus bedrijven hebben ook belang bij de wat oudere medewerker, die functioneert meestal heel goed. Maar door vergrijzing is deze groep lang blijven zitten, waardoor er behoorlijk verouderd werknemersbestand is in een deel van de bedrijven (vooral bij de bedrijven die al wat langer bestaan). In de jongere bedrijven speelt dit geen rol.

Doorstroom tussen bedrijven is er nauwelijks. Er is enige doorstroom onder leidinggevendenden. Onder de productiemedewerkers vindt weinig doorstroom plaats tussen bedrijven. Bedrijven zitten ook ver uit elkaar, dus doorstroom is niet zo makkelijk. En ook is de trouw van de medewerker groter dan bij veel andere sectoren, er is in de gemaksvoedingsindustrie een sterke identificatie met het bedrijf.

Doorstroom binnen bedrijven bestaat wel. Bedrijven leiden mensen tot middenkader niveau zelf op. Doorstroom bestaat daardoor vooral van het laagste niveau tot en met het middenkaderniveau. Hoger kader komt van buiten of via doorstroom uit het middenkader (deze mensen zijn meestal op middenkaderniveau binnengekomen).

Poeliers en pluimvee-industrie

Het aantal medewerkers zal afnemen. De overblijvende medewerkers zullen meer worden bijgeschoold en breder inzetbaar worden. Zowel de doorstroom binnen het bedrijf, als de doorstroom tussen bedrijven als de uitstroom zijn laag. Sommige deskundigen verwachten dat de doorstroom van lagere naar hogere functies binnen de bedrijven zal toenemen door de toenemende opleidingsinspanningen van de bedrijven. Vergrijzing speelt volgens sommige deskundigen geen rol in deze subbranche, andere deskundigen hebben hier geen mening over.

Supermarkten

Het aantal medewerkers in de supermarkten zal de komende jaren toenemen. Men heeft behoefte aan vakgeschoold personeel uit de mbo-opleidingen. De doorstroom tussen functies binnen de bedrijven is laag. Ook de doorstroom tussen bedrijven is laag. De uitstroom is hoog. De komende jaren zal het beeld van doorstroom en uitstroom van werknemers niet veranderen. Vergrijzing speelt in de supermarkt geen rol.

3. Beschrijving van de onderwijsmarkt

3.1 De onderwijsinstellingen

De mbo-opleidingen worden gegeven door SVO. SVO voert de opleidingen gedeeltelijk uit in eigen opleidingscentra. Voor een ander deel worden de opleidingen door SVO uitgevoerd binnen bedrijven. In totaal zijn er circa 30 opleidingslokalities in Nederland, inclusief incompany-opleidingslokalities.

3.2 De deelnemers

3.2.1 Deelnemers in het schooljaar 2006/2007

Per 1 oktober 2006 telde SVO 2.054 deelnemers in de SVO-kwalificaties.

Deelnemersaantallen per 1 oktober 2006

Crebonr.	Naam kwalificatie	Niveau	Aantal deelnemers
10766	Assistent medewerker versdetailhandel	1	1
10767	Productieassistent versindustrie	1	329
Totaal niveau 1			330
10768	Medewerker versdetailhandel	2	315
10769	Productiemedewerker versdetailhandel	2	184
90310	Operator	2	42
91650	Medewerker slagerij	2	579
Totaal niveau 2			1.120
10770	Versspecialist detailhandel	3	222
10771	Productiekracht versindustrie	3	17
91630	Vakbekwaam medewerker slagerij	3	167
91640	Chef slagerij	3	62
91660	Meewerkend voorman	3	65
Totaal niveau 3			533
10772	Manager versdetailhandel	4	38
10773	Leidinggevende versindustrie	4	8
92940	Ondernemer slagerij	4	23
92960	Productieleider vlees-en gemakvoeding	4	2
Totaal niveau 4			71
Totaal			2.054

Bron: SVO 2006

Het schema op de volgende pagina geeft de verdeling van de deelnemers over de CWI-districten weer.

Deelnemeraantallen per 1 oktober 2006

Crebonr.	Naam kwalificatie	Niveau	Aantal deelnemers	CWI district					
				Noord	Oost	Middenwest	Noordwest	Zuidwest	Zuidoost
10766	Assistent medewerker versdetailhandel	1	1	0	0	0	1	0	0
10767	Productieassistent versindustrie	1	329	0	194	48	1	3	83
Totaal niveau 1			330	0	194	48	2	3	83
10768	Medewerker versdetailhandel	2	315	35	70	79	6	69	56
10769	Productiemedewerker versdetailhandel	2	184	46	92	24	12	4	6
90310	Operator	2	42	0	0	0	0	0	42
91650	Medewerker slagerij	2	579	60	115	120	72	113	99
Totaal niveau 2			1.120	141	277	223	90	186	203
10770	Versspecialist detailhandel	3	222	37	47	31	23	48	36
10771	Productiekracht versindustrie	3	17	0	4	4	5	1	3
91630	Vakbekwaam medewerker slagerij	3	167	12	40	31	20	21	43
91640	Chef slagerij	3	62	1	5	21	7	9	19
91660	Meewerkend voorman	3	65	13	11	39	0	0	2
Totaal niveau 3			533	63	107	126	55	79	103
10772	Manager versdetailhandel	4	38	3	4	6	5	2	18
10773	Leidinggevende versindustrie	4	8	1	3	2	2	0	0
92940	Ondernemer slagerij	4	23	1	4	5	2	3	8
92960	Productieleider vlees-en gemakvoeding	4	2	0	0	0	0	0	2
Totaal niveau 4			71	5	11	13	9	5	28
Totaal			2.054	209	589	410	156	273	417

Bron: SVO 2006

3.2.2 Ontwikkeling deelnemeraantallen

In 2006 is het deelnemeraantal fors gegroeid, na een periode van lichte groei in 2003 tot en met 2005. De groei heeft plaatsgevonden op alle niveaus, maar op niveau 2 is de groei in absolute aantallen het grootst.

Ontwikkeling deelnemeraantallen 2003 - 2006

Crebonnr.	Naam kwalificatie	Niveau	2006	2005	2004	2003	Vershil 2006-2003
10766	Assistent medewerker versdetailhandel	1	1	2	3	2	
10767	Productieassistent versindustrie	1	329	154	182	217	
Totaal niveau 1			330	156	185	219	51%
91651	Medewerker slagerij (productiemedewerker slagerij)	2		117			
91652	Medewerker slagerij (verkoopmedewerker slagerij)	2		64			
10768	Medewerker versdetailhandel	2	315	241	470	676	
10769	Productiemedewerker versindustrie	2	184	200	106	101	
73501	Medewerker slagerij	2		178	142	0	
90310	Operator	2	42				
90313	Operator (operator voedingsindustrie)	2		36			
91650	Medewerker slagerij	2	579				
Totaal niveau 2			1.120	836	718	777	44%
10770	Versspecialist detailhandel	3	222	421	482	425	
10771	Productievakkracht versindustrie	3	17	25	22	25	
91630	Vakbekwaam medewerker slagerij	3	167				
91631	Vakbekwaam medewerker slagerij (slager-traiteur)	3		5			
91632	Vakbekwaam medewerker slagerij (slager-worstmaker)	3		1			
91633	Vakbekwaam medewerker slagerij (winkelslager)	3		43			
91640	Chef slagerij	3	62	22			
91660	Meewerkend voorman	3	65				
Totaal niveau 3			533	517	504	450	18%
10772	Manager versdetailhandel	4	38	57	43	28	
10773	Leidinggevende versindustrie	4	8	4	7	15	
92940	Ondernemer slagerij	4	23				
92960	Productieleider vlees-en gemaksvoeding	4	2				
Totaal niveau 4			71	61	50	43	65%
Totaal			2.054	1.570	1.457	1.489	38%

Bron: SVO 2006

3.2.3 Instroom en uitstroom

De instroom bedraagt in 2006 1.225 tot en met oktober. In de tabel is te zien, dat de instroom in 2005 en 2006 aanmerkelijk hoger is dan in de voorgaande jaren.

Instroom 2003 t/m oktober 2006

Niveau	2006 t/m oktober	2005	2004	2003
1	258	178	158	16
2	717	784	312	144
3	218	320	226	117
4	32	34	23	9
Totaal	1.225	1.316	719	286

Bron: SVO 2006

De uitstroom uit de opleidingen nam in 2005/2006 licht toe en opzichte van 2004/2005 (van 924 naar 967). Het slagingspercentage (aantal uitstromers met diploma in procenten van de totale uitstroom) nam af, van 56% naar 48%. De uitstroom met diploma is opvallend laag in de niveau 1 opleidingen. Dit komt doordat deelnemers aan deze opleidingen meestal uitstromen met een deelcertificaat, waarna zij doorstromen naar de niveau 2 opleidingen.

Uitstroom schooljaar 2005/2006 en 2004/2005

Niveau	2005-2006			2004-2005		
	ongedipl.	gedipl.	% gedipl.	ongedipl.	gedipl.	% gedipl.
1	165	12	7%	199	3	2%
2	240	259	52%	144	310	68%
3	86	182	68%	54	196	78%
4	17	6	26%	10	8	44%
Totaal	508	459	48%	407	517	56%

Bron: SVO 2006

3.2.4 Prognose deelnemeraantallen

Op basis van marktontwikkelingen verwacht SVO een verdere stijging van de deelnemeraantallen. De forse stijging die begon in 2006 zal zich in 2007 en 2008 voortzetten. Daarna zal het deelnemeraantal blijven groeien, maar in een iets lager tempo.

Prognose aantal deelnemers 2007 - 2010

Branche	Prognose aantal deelnemers			
	2007	2008	2009	2010
Slagerijen	900	1.000	1.000	1.000
Vlees(waren)-, pluimvee- en gemakvoedingindustrie	550	700	800	850
Supermarkten	750	900	1.000	1.100
Fastfood	250	250	250	250
Vis/AGF/Overig	100	150	100	200
Totaal	2.550	3.000	3.150	3.400

Bron: SVO 2006

3.2.5 Verwachtingen deskundigen over instroom van nieuwe deelnemers

Slagerijen

De instroom van leerlingen is voldoende. Men verwacht dat dit de komende jaren zo zal blijven. De beschikbaarheid van bpv-plaatsen heeft een dip gekend, enkele jaren geleden. Na de invoering van de WEB kwamen de consultants van SVO niet meer bij de bedrijven voor de begeleiding van bbl-leerlingen, waardoor het aantal bpv-plaatsen daalde. Vanaf 1 januari 2005 voert SVO weer de volledige leerlingbegeleiding uit, waardoor het aantal bpv-plaatsen en het aantal instromende leerlingen weer op een goed niveau zijn gebracht. Dat vindt men ook nodig. Er blijft een grote behoefte aan vakmanschap in de bedrijven en het opleiden van leerlingen is de enige manier om dit vakmanschap te verkrijgen.

De deskundigen verwachten en hopen, dat de competenties van de leerlingen meer zullen opschuiven in de gewenste richting (specialistische maaltijdbereiding, presentatie, klantadvisering).

Vleesindustrie

Een deel van de deskundigen vindt, dat de instroom van leerlingen in de vleesindustrie te laag is. Sommige deskundigen denken dat de instroom van leerlingen in de bedrijven stabiel zal blijven (T. Boer en zn, vereniging van Keurslagers). Anderen verwachten dat de instroom af zal nemen, door een gebrek aan belangstelling voor de vleesindustrie onder potentiële leerlingen, of door een afname van de behoefte aan medewerkers, door de automatisering (CBS, Dumeco). Er zijn anderzijds ook deskundigen die denken, dat bedrijven meer leerlingen zullen willen binnenhalen, omdat leerlingen goedkope arbeidskrachten zijn (Covebo).

Een goede instroom van leerlingen vinden vrijwel alle deskundigen belangrijk. Sommige deskundigen vinden dat de competenties door de bedrijven zelf moeten worden aangebracht, via interne opleidingen, in samenwerking met SVO (Actor).

Een deel van de deskundigen geeft aan, dat de leerlingen breder moeten worden opgeleid voor de vleesindustrie (procestechniek, product ontwikkeling, specialistische maaltijdcomponentenbereiding) en ook op een hoger niveau. Deze deskundigen verwachten veel van de nieuwe competentiegerichte kwalificaties (Actor, Vereniging van Keurslagers).

Gemaksvoedingsindustrie

Er zijn altijd vrij weinig bpv-plaatsen in de gemaksvoeding geweest. Dat begint nu te veranderen. In de competentiegerichte opleidingen zitten meer relevante elementen voor de bedrijven. Daardoor zullen er meer bpv-plaatsen ontstaan.

Poeliers en pluimvee-industrie

In deze branche hebben de deskundigen weinig specifieke verwachtingen ten aanzien van de instroom van leerlingen. Dit komt mede door het feit dat er geen gespecialiseerde mbo-opleiding beschikbaar is voor de poeliers en de pluimvee-industrie.¹

Doordat het aantal medewerkers zal afnemen, verwacht men ook een lagere instroom van jongeren. Men geeft aan, dat indien een opleiding beschikbaar zou zijn die goed aansluit op de beroepspraktijk, de branche hier gebruik van zou maken.

Supermarkten

De instroom van leerlingen in de supermarkten zal gelijk blijven. Supermarkten verwachten veel van het nieuwe competentiegerichte onderwijs.

---

¹ Deze opmerking is niet helemaal juist. Er bestaan uitstroombdifferentiaties binnen de kwalificaties voor de detailhandel op niveau 2, 3 en 4 en binnen de kwalificaties voor de industrie op niveau 1 tot en met 4.

4. Beschrijving van de bpv-markt

4.1 De leerbedrijven

In het schooljaar 2006/2007 zijn er 1.297 actieve leerbedrijven. Ten opzichte van het schooljaar 2005/2006 is het aantal actieve leerbedrijven met 372 bedrijven gegroeid. Op basis van eigen onderzoek van SVO is een schatting gemaakt van de verdeling van deze bedrijven over de subbranches. Deze verdeling is weergegeven in het onderstaande schema. Het grootste deel van de actieve leerbedrijven zijn slagerijen. Supermarkten vormen ook een substantieel deel van het bestand. De industrie en de overige bedrijven (poeliers, uitzendbedrijven en dergelijke) vormen een kleiner deel van het bestand van actieve leerbedrijven.

Aantal actieve leerbedrijven in 2006/2007

Branche	Aantal actieve leerbedrijven
Slagerijen	801
Supermarkten	328
Vleesindustriebedrijven	119
Overige bedrijven	49
Totaal	1.297

Bron: SVO 2006

4.2 Het huidige aantal bpv-plaatsen

In schooljaar 2006/2007 zijn er ruim 2.000 bezette bpv-plaatsen. Gemiddeld zijn er per actief leerbedrijf 1,54 bezette bpv-plaatsen. Eigen onderzoek van SVO in 2005 wijst uit, dat het gemiddeld aantal bezette bpv-plaatsen per leerbedrijf het hoogst is in de Vleesindustrie (4,4 bezette bpv-plaatsen per leerbedrijf). Alle leerlingen hebben een bpv-plaats in een bedrijf. Bol-opleidingen komen niet meer voor, uitgezonderd deeltijd-bol.

4.3 Beschikbare bpv-plaatsen in het komende schooljaar

Op dit moment zijn 1.297 van de circa 3.184 erkende leerbedrijven actief. Het lijkt mogelijk het aantal actieve leerbedrijven te verhogen. De bpv-problematiek is niet groot. Naar verwachting zullen alle kandidaat-leerlingen een bpv-plaats kunnen vinden.

5. Arbeidsmarktperspectieven voor gediplomeerde schoolverlaters (MBO)

5.1 Resultaten onderzoek onder deskundigen uit de branche

Slagerijen

Alle deskundigen verwachten dat er voor gediplomeerde leerlingen voldoende banen beschikbaar zijn bij slagerijen.

Vleesindustrie

De helft van de deskundigen verwacht dat er voldoende banen zullen zijn voor leerlingen die de opleiding hebben afgerond (KNS, Covebo, CBS, Dumeco, Vereniging van Keurslagers). Eén deskundige geeft aan dat er op zich voldoende banen zijn, maar dat gediplomeerde leerlingen om die banen zullen moeten concurreren met flexibele arbeidskrachten (COV). De overige deskundigen kunnen op deze vraag geen gefundeerd antwoord geven.

Gemaksvoedingsindustrie

Door automatisering stijgt de vraag naar operators snel. Dus voor een gediplomeerde leerling zal er in de gemaksvoedingsindustrie volgens de deskundigen normaal gesproken een baan te vinden zijn.

Poeliers

Gediplomeerde deelnemers uit de opleidingen van SVO zullen volgens de deskundigen voldoende banen kunnen vinden in deze branche.

Pluimvee-industrie

De deskundigen verwachten dat voor mensen die met een diploma uit de SVO-opleidingen komen voldoende banen beschikbaar zullen zijn in de komende jaren. Eén deskundige (Nepluvi) geeft aan, dat dit ook samen hangt met de ontwikkeling van de vacaturemarkt (als er vacatures zijn, wil men bij voorkeur een vakopgeleide arbeidskracht).

Supermarkten

De deskundigen uit de supermarktbranche verwachten dat er voldoende banen zullen zijn voor gediplomeerde leerlingen.

5.2 Resultaten onderzoek onder opleidingsadviseurs van SVO

SVO heeft een onderzoek uitgevoerd onder de eigen opleidingsadviseurs. De opleidingsadviseurs hebben hun verwachtingen over de beschikbaarheid van arbeidsplaatsen voor gediplomeerde leerlingen aangegeven voor het schooljaar 2006/2007.

- + betekent: Het aantal beschikbare arbeidsplaatsen zal groter zijn dan het aantal gediplomeerde leerlingen dat een arbeidsplaats zoekt.
- = betekent: Evenwicht. Het aantal beschikbare arbeidsplaatsen zal ongeveer gelijk zijn aan het aantal leerlingen dat een arbeidsplaats zoekt.
- betekent: Het aantal beschikbare arbeidsplaatsen zal kleiner zijn dan het aantal leerlingen dat een arbeidsplaats zoekt.
- ? betekent: Er is onvoldoende informatie beschikbaar om een gefundeerde uitspraak te kunnen doen.

Verwachtingen opleidingsadviseurs SVO t.a.v. beschikbaarheid arbeidsplaatsen per kwalificatie voor gediplomeerde leerlingen in het schooljaar 2006/2007

crebonr.	kwalificatie	niveau	Perspectief beschikbaarheid arbeidsplaatsen (+ / = / - / x)						
			NL	CWI-district					
				1 Noord	2 Oost	3 Middenwest	4 Noordwest	5 Zuidwest	6 Zuidoost
10766	Assistent medewerker versdetailhandel	1	+/=	+	+	+/=	=	+/=	=
10767	Productie - assistent versindustrie	1	+/=	=	=	+	+	+/=	+/=
10768	Medewerker versdetailhandel	2	+	+	+	+	+	+/=	+/=
10769	Productiemedewerker versindustrie	2	+/=	=	=	+	+	+/=	=
90310	Operator	2	+/=	=	=	+	+	+/=	=
91650	Medewerker slagerij	2	+	+	+	+	+	+/=	+/=
10770	Versspecialist detailhandel	3	=	=	=	+/=	+	=	=
10771	Productievakkracht versindustrie	3	=	-	=	=	+/=	=	=
91630	Vakbekwaam medewerker slagerij	3	=	=	=	+/=	+	=	=
91640	Chef slagerij	3	=	=	=	+/=	+	=	=
91660	Meewerkend voorman	3	=	=	=	+/=	+	=	=
10772	Manager versdetailhandel	4	=	=-	=	=	=	=-	=-
10773	Leidinggevende versindustrie	4	=	-	=	=	=	=	=
92940	Ondernemer slagerij	4	=	=-	=	=	=	=-	=-
92960	Productieleider vlees- en gemaksvoeding	4	=	=	=	=	=	=	=

Bron: SVO 2006

Verwachtingen opleidingsadviseurs SVO t.a.v. beschikbaarheid arbeidsplaatsen per branche voor gediplomeerde leerlingen in het schooljaar 2006/2007

	bedrijfstak	NL	Perspectief beschikbaarheid arbeidsplaatsen (+ / = / - / x)					
			CWI-district					
			1 Noord	2 Oost	3 Middenwest	4 Noordwest	5 Zuidwest	6 Zuidoost
Industrie	Runderslachterij-uitsnijderij	=	=	=	=-	=-	=	=
	Kalverslachterij-uitsnijderij	=	-	=	+/=	=	=	=
	Varkensslachterij-uitsnijderij	=	=-	=	=	=	=	-
	Witvlees	=	=-	=	=	=	=	-
	Vleeswaren	=	=	=	+/=	=	=	-
	Gemaksvoeding	=	=	=	+/=	=	=	=
	Wild en gevogelte/wildverwerking	=	=	=	=	=	=	=
Detailhandel	Supermarkten	+/=	+/=	=	+	+	+/=	=
	Ambachtelijke slagerijen	+/=	-	=	+	+	=	+/=
	Poeliers	=	=	=	=	=	=-	=
	Grootslagers/Horecavleesleveranciers	=	=	=	+	+	=	=
	Islamitische slagerijen	=	+/=	=	=	=	=-	-

Bron: SVO 2006

5.3 Conclusie: de arbeidsmarktperspectieven voor gediplomeerde leerlingen

Assistent medewerker versdetailhandel (crebonr. 10766, niveau 1)

Zowel de opleidingsadviseurs als de deskundigen uit de branche verwachten, dat gediplomeerde deelnemers uit deze opleidingen voldoende arbeidsplaatsen kunnen vinden. In alle regio's zijn voldoende of ruim voldoende arbeidsplaatsen beschikbaar.

Productie - assistent versindustrie (crebonr. 10767, niveau 1)

Ook voor deze kwalificatie geven alle bronnen aan, dat er voldoende arbeidsplaatsen beschikbaar zullen zijn voor gediplomeerde leerlingen.

Medewerker versdetailhandel (crebonr. 10768, niveau 2)

Alle bronnen wijzen op een voldoende of meer dan voldoende aanbod van arbeidsplaatsen.

Productiemedewerker versindustrie (crebonr. 10769, niveau 2)

Op basis van de onderzoeksresultaten mogen voor deze kwalificatie voldoende beschikbare arbeidsplaatsen worden verwacht, in alle regio's.

Operator (crebonr. 90310, niveau 2)

Ook voor deze kwalificatie kunnen voldoende of meer dan voldoende arbeidsplaatsen worden verwacht.

Medewerker slagerij (crebonr. 73501, niveau 2)

Deze kwalificatie is in het schooljaar 2004/2005 gestart. Op basis van de algemene mening van de deskundigen uit de branche, mag worden verwacht, dat er ook voor gediplomeerde uitstromers uit deze opleiding voldoende arbeidsplaatsen te vinden zullen zijn.

Versspecialist detailhandel (crebonr. 10770, niveau 3)

Over het algemeen zullen voor gediplomeerde leerlingen uit deze opleiding voldoende of meer dan voldoende banen beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt.

Productievakkracht versindustrie (crebonr. 10771, niveau 3)

Ook voor deze kwalificatie zullen over het algemeen voldoende arbeidsplaatsen beschikbaar zijn.

Vakbekwaam medewerker slagerij (crebonr. 91630, niveau 3)

Ook voor deze opleiding zullen in alle regio's voldoende of meer dan voldoende arbeidsplaatsen beschikbaar zijn, voor gediplomeerde deelnemers.

Chef slagerij (crebonr. 91640, niveau 3)

Gediplomeerde deelnemers uit de opleiding chef slagerij zullen naar verwachting voldoende banen kunnen vinden, in alle regio's.

Meewerkend voorman (crebonr. 91660, niveau 3)

Deze opleiding is nieuw. Gediplomeerde leerlingen zijn in het schoolseizoen 2006/2007 nog niet te verwachten. Het arbeidsmarktperspectief is gunstig voor deze kwalificatie.

Manager versdetailhandel (crebonr. 10772, niveau 4)

Zowel de deskundigen uit de branche als de opleidingsadviseurs van SVO verwachten, dat gediplomeerde deelnemers uit deze opleiding over het algemeen voldoende arbeidsplaatsen zullen vinden. Mogelijk zal het aantal beschikbare arbeidsplaatsen in de CWI-regio's Noord, Zuidwest en Zuidoost iets krappert zijn.

Leidinggevende versindustrie (crebonr. 10773, niveau 4)

Voor deze opleiding zullen over het algemeen voldoende arbeidsplaatsen beschikbaar zijn. Mogelijk zullen gediplomeerde uitstromers in de CWI-regio Noord iets meer moeite hebben om een baan te vinden.

Ondernemer slagerij (crebonr. 92940, niveau 4)

Deze opleiding is in het schooljaar 2006/2007 gestart. Uitstromers met diploma zijn dit seizoen nog niet te verwachten. Het arbeidsmarktperspectief voor deze opleiding is ongeveer gelijk aan dat van Manager versdetailhandel. Dat betekent, dat gediplomeerde deelnemers over het algemeen voldoende arbeidsplaatsen kunnen vinden. In de CWI-regio's Noord, Zuidwest en Zuidoost kan het aanbod van arbeidsplaatsen lokaal iets krappert zijn.

Productieleider vlees- en gemakvoeding (crebonr. 92960, niveau 4)

Ook deze opleiding is juist gestart. Vermoedelijk komen de arbeidsmarktmogelijkheden voor gediplomeerde deelnemers overeen met de perspectieven voor Leidinggevende versindustrie. Dat wil zeggen, dat er over het algemeen voldoende arbeidsmarktmogelijkheden zijn.

6. Perspectief beroepspraktijkvormingsplaatsen voor deelnemers

6.1 Resultaten onderzoek van SVO onder actieve leerbedrijven

Het aantal actieve leerbedrijven is het afgelopen jaar gegroeid, van 925 naar 1.297, een groei van 40%. Aangezien 1.887 erkende leerbedrijven op dit moment niet actief zijn, lijkt het mogelijk het aantal actieve leerbedrijven te vergroten.

6.2 Resultaten onderzoek onder opleidingsadviseurs van SVO

De opleidingsadviseurs van SVO hebben hun verwachtingen over de beschikbaarheid van bpv-plaatsen aangegeven. De resultaten van dit onderzoek zijn weergegeven in de onderstaande schema's.

- + betekent: Het aantal beschikbare bpv-plaatsen zal groter zijn dan het aantal leerlingen dat een bpv-plaats zoekt.
- = betekent: Evenwicht. Het aantal beschikbare bpv-plaatsen zal ongeveer gelijk zijn aan het aantal leerlingen dat zo'n bpv-plaats zoekt.
- betekent: Het aantal beschikbare bpv-plaatsen zal kleiner zijn dan het aantal leerlingen dat een bpv-plaats zoekt.
- ? betekent: Er is onvoldoende informatie beschikbaar om een gefundeerde uitspraak te kunnen doen.

Verwachtingen opleidingsadviseurs SVO t.a.v. beschikbaarheid bpv-plaatsen per kwalificatie in het schooljaar 2006/2007

crebonr.	kwalificatie	niveau	NL	Perspectief beschikbaarheid bpv-plaatsen (+ / = / - / x)					
				CWI-district					
				1 Noord	2 Oost	3 Middenwest	4 Noordwest	5 Zuidwest	6 Zuidoost
10766	Assistent medewerker versdetailhandel	1	=	+	=	=	=	+/=	=
10767	Productie - assistent versindustrie	1	=	=/-	=	+	+	=	=
10768	Medewerker versdetailhandel	2	+	+	+	+	+	+/=	+/=
10769	Productiemedewerker versindustrie	2	=	=	=	+	+	+/=	=
90310	Operator	2	=	=	=	+	+	+/=	=
91650	Medewerker slagerij	2	+	+	+	+	+	+/=	+/=
10770	Versspecialist detailhandel	3	=	=/-	=	=	+	=	=
10771	Productievakkracht versindustrie	3	=	=/-	=	=	=	=	=
91630	Vakbekwaam medewerker slagerij	3	=	=/-	=	=	+	=	=
91640	Chef slagerij	3	=	=/-	=	=	+	=	=
91660	Meewerkend voorman	3	=	=/-	=	=	+	=	=
10772	Manager versdetailhandel	4	=	=/-	=	=	=	=	=
10773	Leidinggevende versindustrie	4	=	-	=	=	=	=	=
92940	Ondernemer slagerij	4	=	=/-	=	=	=	=	=
92960	Productieleider vlees- en gemaksvoeding	4	=	-	=	=	=	=	=

Bron: SVO 2006

Verwachtingen opleidingsadviseurs SVO t.a.v. beschikbaarheid bpv-plaatsen per branche in het schooljaar 2006/2007

	bedrijfstak	NL	Perspectief beschikbaarheid bpv-plaatsen (+ / = / - / x)					
			CWI-district					
			1 Noord	2 Oost	3 Middenwest	4 Noordwest	5 Zuidwest	6 Zuidoost
Industrie	Runderslachterij-uitsnijderij	=	=	=	=/-	=	=	=
	Kalverslachterij-uitsnijderij	=	-	=	+/=	=	=	=
	Varkenslachterij-uitsnijderij	=	=	=	=	=	=	=
	Witvlees	=	=/-	=	=	=	=	=
	Vleeswaren	=	=	=	+	+/=	=	=
	Gemaksvoeding	=	=	=	+	+/=	=	=
	Wild en gevogelte/wildverwerking	=	=	=	=	=	=	=
Detailhandel	Supermarkten	+/=	+/=	+/=	+	+	+/=	+/=
	Ambachtelijke slagerijen	=	-	=	+/=	+	=	=
	Poeliers	=	=	=	=	=	=/-	-
	Grootslagers/Horecavleesleveranciers	=	=	=	+/=	+	=	=
	Islamitische slagerijen	=	+/=	=	=	=	=/-	-

Bron: SVO 2006

6.3 Conclusie: Het perspectief voor de beschikbaarheid van bpv-plaatsen

Assistent medewerker versdetailhandel (crebonr. 10766, niveau 1)

De opleidingsadviseurs van SVO verwachten dat voor deze kwalificatie voldoende bpv-plaatsen beschikbaar zullen zijn in het schooljaar 2006/2007.

Productie - assistent versindustrie (crebonr. 10767, niveau 1)

Voor deze kwalificatie lijkt het perspectief gunstig. In de meeste regio's zullen voldoende of meer dan voldoende bpv-plaatsen beschikbaar. Alleen in Noord kunnen lokaal tekorten bestaan.

Medewerker versdetailhandel (crebonr. 10768, niveau 2)

Het perspectief voor deze opleiding is goed. In de meeste regio's wordt een overschot aan bpv-plaatsen verwacht.

Productiemedewerker versindustrie (crebonr. 10769, niveau 2)

Voor deze kwalificatie worden in alle regio's voldoende of meer dan voldoende bpv-plaatsen verwacht.

Operator (crebonr. 90310, niveau 2)

Ook voor deze kwalificatie zullen in alle regio's voldoende of meer dan voldoende bpv-plaatsen beschikbaar zijn.

Medewerker slagerij (crebonr. 73501, niveau 2)

De opleiding medewerker slagerij is in het schooljaar 2004/2005 gestart. De opleidingsadviseurs verwachten dat er in alle regio's voldoende of meer dan voldoende bpv-plaatsen zullen zijn.

Versspecialist detailhandel (crebonr. 10770, niveau 3)

De opleidingsadviseurs van SVO verwachten in alle regio's voldoende bpv-plaatsen voor deze opleiding in het schooljaar 2006/2007. Alleen in de regio Noord worden lokaal tekorten verwacht.

Productievakkraft versindustrie (crebonr. 10771, niveau 3)

Over het algemeen is het perspectief voor deze opleiding gunstig. De opleidingsadviseurs verwachten in vrijwel alle regio's een voldoende aanbod van bpv-plaatsen. Een uitzondering is de regio Noord, waar op sommige lokaties mogelijk een tekort aan bpv-plaatsen zal bestaan.

Chef slagerij (crebonr. 91640, niveau 3)

Voor deze kwalificatie zijn er in het schooljaar 2006/2007 over het algemeen voldoende bpv-plaatsen. In de regio Noord kan lokaal hier en daar een tekort aan bpv-plaatsen voorkomen.

Meewerkend voorman (crebonr. 91660, niveau 3)

Deze opleiding is nieuw. Men verwacht dat er voldoende bpv-plaatsen zullen zijn, met uitzondering van een aantal lokaties in de regio Noord.

Manager versdetailhandel (crebonr. 10772, niveau 4)

Ook voor deze opleiding worden in het algemeen voldoende bpv-plaatsen verwacht, behalve in de CWI-regio Noord, waar op sommige plaatsen te weinig bpv-plaatsen beschikbaar kunnen zijn.

Leidinggevende versindustrie (crebonr. 10773, niveau 4)

Voor Leidinggevende versindustrie verwachten de opleidingsadviseurs over het algemeen voldoende bpv-plaatsen. Alleen in de regio Noord wordt rekening gehouden met een mogelijk tekort.

Ondernemer slagerij (crebonr. 92940, niveau 4)

Deze opleiding is in het schooljaar 2006/2007 gestart. Het perspectief voor de beschikbaarheid van bpv-plaatsen is gunstig in alle regio's. Mogelijk zullen er in de regio Noord hier en daar tekorten voorkomen.

Productieleider vlees- en gemakvoeding (crebonr. 92960, niveau 4)

Ook deze opleiding is juist gestart. Vermoedelijk zijn er in de meeste regio's voldoende bpv-plaatsen beschikbaar voor deze opleiding. Alleen in Noord wordt rekening gehouden met lokale tekorten.

7. Overige conclusies

Actieve leerbedrijven

Op basis van de verwachte ontwikkeling van de deelnemeraantallen per kwalificatie en de hoeveelheid beschikbare bpv-plaatsen, lijkt het huidige aantal actieve leerbedrijven voldoende om in de behoefte van nieuwe leerlingen aan bpv-plaatsen te voorzien.

De opleidingen

De deskundigen uit de branche zijn over het algemeen tevreden over de SVO-opleidingen. Ook de inspanning die in de afgelopen jaren is gepleegd, om de contacten met de leerbedrijven te intensiveren, wordt gewaardeerd in de branche. Men verwacht veel van de nieuwe competentiegerichte kwalificaties. Op de werkvloer zullen de volgende competenties belangrijker worden.

In slagerijen:

- specialistische maaltijdbereiding;
- maaltijdadvis, klantadvies;
- brede deskundigheid met betrekking tot "food" in het algemeen;
- presentatie;
- verkoop.

In de vleesindustrie:

- productontwikkeling (inspelen op de vraag van de klant, maatwerk leveren voor supermarkten);
- het bereiden van maaltijdcomponenten in de voorverpakking en de toelevering aan horeca, supermarkten en instellingen;
- kennis van procestechnologie in de slachterijen en de vleesverwerking.

Bij de poeliers:

- het creëren en bereiden van maaltijden en maaltijdcomponenten in de winkels.

In de pluimvee-industrie:

- deskundigheid met betrekking tot de geautomatiseerde techniek van het proces in de slachterijen;
- maaltijdbereiding in de verwerking en toelevering.

In de vleesafdelingen van de supermarkten:

- voorlichting/communicatie (vragen van de consument kunnen beantwoorden);
- verkoop;
- voedselveiligheid

Onderzoek

Op het gebied van onderzoek valt te overwegen om het aantal beschikbare en bezette bpv-plaatsen, alsmede het verwachte aantal bpv-plaatsen in de toekomst intensiever te onderzoeken.

8. Bronvermelding

Gebruikte bronnen

- Poeliers - Branches in de detailhandel, HBD 2004.
- Structuuronderzoek zelfstandige slagersbedrijven 2004, HBA 2004.
- Sectorprofiel 2002 / 2003 / 2004, Arbeid in de sectoren vee en vlees Productschappen Vee, Vlees en Eieren 2005.
- Sociale Enquête 2005, PVVE 2006.
- Slagerijen in Amsterdam, O+A 2006.
- Branches in detail – Slagerijen, HBD 2006.
- Branches in detail – Supermarkten, HBD 2006.

Geraadpleegde deskundigen uit de branche

- KNS (slagers)
- opleidingsfonds CKO
- COV (organisatie voor de Nederlandse Vleesindustrie)
- COVEBO (vleesverwerkende industrie)
- T. Boer en Zn. (kalfsvleesverwerkende onderneming)
- Slagerijen Kaldenberg:
- CBL (brancheorganisatie supermarkten)
- Pingo Poultry Ingrid. (kippenlachterij)
- CBS (slachterijen)
- Dumeco (vleesindustrie, van boer tot winkel, rundvlees, varkensvlees)
- PVE (vee, vlees en eieren, vooral de industrie)
- Nepluvi (pluimveeverwerkende industrie)
- Actor (vleesindustrie, detailhandel)
- NBPW (poeliers, slachterijen, in- en exportbedrijven, van producent tot detaillist)
- Vereniging van keurslagers (slagers)

Bijlage 1. Overige opmerkingen van de deskundigen uit de branche

Slagerijen

Deskundigen uit de slagerijwereld merken verder de volgende zaken op.

- ICT speelt een steeds grotere rol bij de manier waarop de bedrijven de consument willen bereiken. De groentemannen en de bloemisten werken reeds met internet.
- Er ligt een logistieke uitdaging: hoe houden we onze producten langer vers dan de supermarkten?
- Door vergrijzing verdwijnen veel ondernemers, dus er zijn jonge ondernemers nodig. Deze mensen moeten opgeleid worden. SVO dient hier rekening mee te houden.

Vleesindustrie

Deskundigen signaleren nog de volgende relevante ontwikkelingen.

- Het vroegere werk van de slager is verschoven naar de productiebedrijven.
- Steeds meer zaken (regelgeving, arbeidsverdeling, samenwerking) spelen zich af op Europees of mondiaal niveau.
- Het lijkt alsof werkgevers, werknemers, het productschap et cetera steeds meer op zichzelf werken. De afzonderlijke belangen worden belangrijker en voeren de boventoon. In deze gremia heerst een andere manier van werken; scherper, kleiner. Alles wordt harder, ook de omgang met personeel. Vroeger werd veel met praten opgelost, dat lijkt tegenwoordig niet meer te kunnen, tegenwoordig is er een andere generatie werknemers en werkgevers.

Poeliers en pluimvee-industrie

De overheid neemt allerlei maatregelen waardoor het voor boeren onaantrekkelijk is om hier te blijven. De veehouderijen gaan steeds meer naar het buitenland, ook omdat in Nederland geen ruimte bestaat voor de agrarische sector. Als deze trend zich doorzet zullen er in de toekomst veel bedrijven verdwijnen, zowel in de veehouderij als in de vleessector.

De ondernemer moet beter naar de consument luisteren en daar zijn strategie op aanpassen. De NBPW (Nederlandse Bond van Poeliers en Wildhandelaren, belangenvereniging) probeert de ondernemers daarbij te helpen en ze die richting op te sturen

Supermarkten

Voedselveiligheid wordt erg belangrijk. Het is cruciaal dat de consument overtuigt blijft dat wat hij koopt ook veilig is (ondanks de lage prijs). Als dit mis gaat dan heeft dat grote gevolgen voor de hele vleessector.